

**Тернопільська академія народного господарства**

**СТЕФАНІВ ІГОР ФЕДОРОВИЧ**

**УДК 338.44 ; 330.31**

Підвищення ефективності формування та використання  
оборотних коштів (на прикладі сільськогосподарських підприємств  
Хмельницької області).

Спеціальність 08.07.02 - Економіка сільського господарства і АПК

**Автореферат**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки виробничої діяльності Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор

**Штефанич Дмитро Андрійович,**

Тернопільська академія народного господарства, професор кафедри міжнародної економіки, фінансово-кредитних відносин та маркетингу.

Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, професор

**Доманчук Дмитро Потапович,**

Подільська державна аграрно-технічна академія, завідувач кафедри організації виробництва і підприємницької діяльності.

- кандидат економічних наук, доцент

**Талах Валентин Іванович,**

Луцький державний технічний університет, доцент кафедри фінансів

Провідна установа - Львівський державний аграрний університет,

кафедра економіки АПК,

Міністерства аграрної політики України, м. Львів.

Захист відбудеться “29” серпня 2002 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 у Тернопільській академії народного господарства за адресою: 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11, ауд. 1300.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільської академії народного господарства за адресою : 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11.

Автореферат розісланий „ 1 ” липня 2002 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради, доктор економічних наук, професор

Штефанич Д.А.

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Одним із завдань сучасного етапу розвитку України є підвищення ефективності функціонування підприємств всіх галузей народного господарства. Дане зростання можливе тільки у тому випадку, коли сформується таке економічне середовище, яке стимулюватиме сільськогосподарських товаровиробників до ефективного використання всіх ресурсів виробництва у процесі їх взаємодії. Одним із основних видів таких ресурсів є оборотні кошти, які відображають вартісний вираз оборотних активів. Саме їх характеристики визначають наявний потенціал підприємств сільського господарства.

На стан оборотних коштів впливають два види факторів, а саме: внутрішні (такі як технологія виробництва) та зовнішні (наприклад, фінансово-кредитний механізм). Їх незбалансованість, на сьогодні, є однією з основних причин негативного фінансового стану суб'єктів економічних взаємовідносин. Наявне фінансове середовище, його значний зовнішній тиск на підприємства призводить до згорання виробництва, і, як наслідок, до зниження якісних та кількісних характеристик інших виробничих ресурсів. В свою чергу, недостатня кількість оборотних коштів не дозволяє господарствам розвиватися; відсутність прибутковості зменшує реальні можливості держави.

Питання ефективності взаємозв'язку зовнішніх та внутрішніх факторів виробництва знайшли своє відображення у дослідженнях багатьох вчених, а саме Гайдуцького П., Германчука Г., Саблука П., Януля І., Коваленка Н., Дем'яненка С., Кирилова Є., Семенова В., Количева Л., Білоусенка Г., Кочкарева В. та інших. Однак низка важливих обставин залишилася поза увагою. По-перше, не досконало розглянуто ступінь сукупного впливу факторів на виробництво, і, як наслідок, неможливим є реальний прогноз фінансового стану господарств у майбутньому. По-друге, недостатньо уваги приділено ефективності взаємодії всіх факторів виробництва. І, по-третє, не сформований механізм оптимізації формування та використання оборотних коштів з врахуванням фактору часу.

Необхідність вирішення даних завдань та їх важливість і зумовила вибір теми дисертаційного дослідження.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Напрямок дослідження відповідає тематиці держбюджетних науково-дослідних робіт на 2000-2001 роки ТДТУ імені Івана Пулюя. Тема “Формування та використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств”. Номер державної реєстрації 0101U000991. Автором самостійно розроблена модель кругообігу оборотних коштів у часі.

**Мета і задачі дослідження.** Основною метою дослідження є розробка теоретичних та практичних аспектів підвищення ефективності процесів формування та використання оборотних коштів підприємствами сільського господарства.

Для досягнення цієї мети в роботі були передбачені наступні **завдання**:

- проаналізувати кругообіг оборотних коштів з метою виявлення його особливостей в сучасних умовах;

- модифікувати визначення суті факторів, що впливають на оборотні кошти з врахуванням поняття ефективності;
- розробити механізм забезпечення сільськогосподарських товаровиробників виробничими запасами;
- сформувавати математичну модель оптимізації кругообігу оборотних коштів у часі;
- створити модель державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію;
- розробити систему зниження ставок плати за кредит у сільському господарстві;
- розробити методику погашення заборгованості сільськогосподарських підприємств;
- сформувавати модель нагромадження оборотних коштів підприємствами АПК.

*Об'єктом дослідження* є економічне середовище, структура та система економічних взаємовідносин з приводу формування та використання факторів виробництва підприємствами АПК.

*Предметом дослідження* є процеси формування та використання оборотних коштів, механізм їх регулювання в сучасних умовах.

*Методи дослідження.* При написанні дисертації були використані фактичні матеріали Міністерства аграрної політики України, Головного управління сільського господарства і продовольства Хмельницької облдержадміністрації, праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів з проблем розвитку підприємств АПК, матеріали первинного бухгалтерського обліку підприємств Хмельницької області.

У процесі вирішення поставлених у роботі завдань використовувались відповідні методи дослідження, зокрема:

- аналізу і синтезу - для деталізації структури кругообігу оборотних коштів шляхом розчленування його на складові частини;
- монографічний – для детального вивчення рівня забезпеченості підприємств виробничими запасами;
- різноманітні прийоми статистичного методу, а саме: порівняння – для зіставлення фактичних даних звітного та попередніх років; групування – для встановлення залежності обсягів оборотних коштів від стану зовнішніх факторів виробництва; кореляційно-регресійний аналіз – для визначення і кількісної оцінки зв'язків між показниками досліджуваного об'єкту; середніх та відносних величин – для вивчення рівня забезпеченості підприємств оборотними коштами;
- розрахунково-конструктивний – при визначенні фінансових можливостей господарств в кінці виробничого циклу;
- економіко-математичний – для розробки математичної моделі оптимізації кругообігу оборотних коштів у часі.

**Наукова новизна одержаних результатів.** Наукова новизна результатів дослідження полягає в наступному:

- за результатами аналізу кругообігу оборотних коштів вперше запропоновано проводити поділ споживної вартості виробничих запасів на фактичну та потенційну. Він дозволяє більш точно визначати ліквідність оборотних коштів підприємства;
- модифіковано визначення суті одного з зовнішніх факторів виробництва, а саме – фінансів, з

урахуванням поняття ефективності, на відміну від існуючого, враховуючи необхідність формування визначення напрямку дії фінансових ресурсів;

- розроблений механізм забезпечення сільськогосподарських товаровиробників виробничими запасами. Він дозволяє уникати втрат протягом виробничого циклу та зменшує ризикованість виробничих операцій;
- запропонована математична модель оптимізації кругообігу оборотних коштів підприємств у часі, яка дозволяє планувати перерозподіл коштів між виробничою стадією кругообігу та стадією обігу. Використовуючи її підприємства зможуть більш ефективно використовувати власні ресурси;
- сформований механізм державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію, який спрямований на підвищення її рентабельності, шляхом перенаправлення частини державних коштів у сільське господарство;
- запропонований метод зниження ставок плати за кредит у сільському господарстві до середньоевропейського рівня для наповнення господарств необхідною кількістю оборотних коштів. На відміну від існуючих пропозицій він дозволяє знизити суму плати за ризик;
- розроблено методику погашення заборгованості підприємств сільського господарства, яка враховує фактичний їх фінансовий стан і направлена на відновлення повноцінного кругообігу оборотних коштів;
- запропоновано сформувати фонд відновлення земель (ФВЗ) для підвищення якості ґрунтів. Зростання продуктивності землі є передумовою збільшення обсягів оборотних коштів.

**Практичне значення одержаних результатів** даного дослідження полягає у розробці методики аналізу і прогнозування процесів наповнення та використання оборотних коштів підприємствами сільського господарства з урахуванням їх фактичного фінансового стану та стану зовнішнього економічного середовища. Проведені розрахунки та запропоновані моделі можуть бути використані сільськогосподарськими товаровиробниками на практиці з метою підвищення ефективності їх діяльності.

Висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено в практику діяльності ТОВ “Поділля” та ТОВ “Острівське” Тернопільської області, що підтверджується довідками з цих підприємств ( довідка від 14.11.2000 р. ТОВ “ Острівське ”, довідка від 8.12.2000 р. ТОВ " Поділля ").

**Особистий внесок здобувача.** Наукові положення, розробки та висновки, викладені в роботі, належать особисто автору.

**Апробація результатів дисертації.** Результати дисертаційного дослідження обговорювалися зі спеціалістами господарств, а також доповідалися на ряді науково-практичних конференцій: “Вдосконалення фінансової політики держави в АПК”, м. Тернопіль, 1998р., „Ефективність використання оборотних засобів”, м. Тернопіль, 2001р., „До питання аналізу використання оборотних коштів сільгосппідприємств Хмельницької області”, м. Чортків Тернопільської області, 2001р.

**Публікації.** Основні положення дисертаційної роботи опубліковані у 5 працях загальним обсягом 0,81 д.а., у тому числі 3 статті у фахових виданнях.

**Структура та обсяг роботи:** Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, виснов-

ків, списку використаних джерел та додатків. Дисертація містить 192 сторінок машинописного тексту, в тому числі 27 таблиць на 27 сторінках, 6 рисунків, розміщених на 6 сторінках, 6 додатків на 10 сторінках, бібліографію із 185 найменувань, яка займає 16 сторінок.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

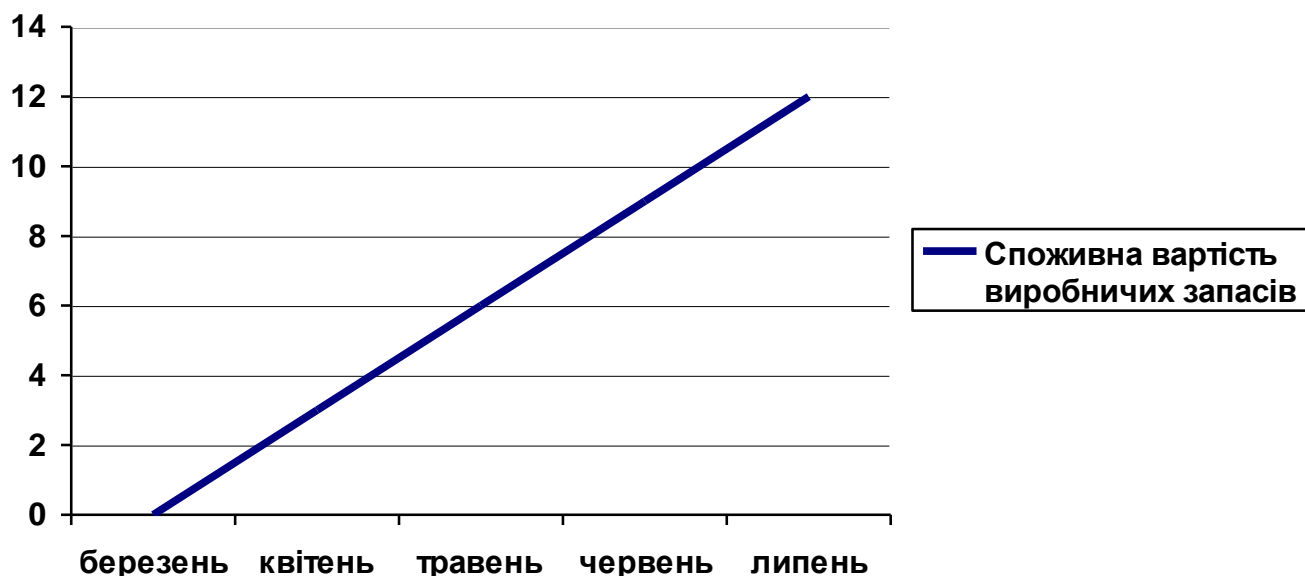
У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульована мета і задачі дослідження, визначено об'єкти та методи, розкрито наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та практичне значення.

У **першому розділі** – „**Теоретичні основи ефективності кругообігу оборотних коштів**” дано критичну оцінку суті оборотних коштів, їх складу, джерел формування та факторів, що впливають на якісні та кількісні показники цього виду фондів підприємств. Розкриті питання неоднозначності в підходах вчених до їх складу та шляхів регулювання. Накреслені можливі подальші шляхи розвитку даної категорії та підвищення ефективності використання факторів виробництва.

На основі аналізу зроблено висновок, що прискорення кругообігу оборотних коштів не завжди призводить до підвищення ефективності їх використання. Так, існує межа, за якою зменшення часу перебування оборотних коштів в обігу буде приводити до втрат. Отже, є нагальна необхідність із визначенням її якісних та кількісних характеристик.

Слід зазначити, що ефективність використання оборотних коштів безпосередньо пов'язана з ефективністю використання інших факторів виробництва. В загальному, можна відмітити, що максимальна величина ефективності досягається у тому випадку, коли відсутні простої всіх факторів виробництва у процесі їх взаємодії і можливість прискорення кругообігу окремого взятого з них призводить до зменшення ефективності використання хоча б одного з інших.

В ході аналізу кругообігу оборотних коштів звернуто увагу на його особливість у сільськогосподарському виробництві. Вона особливо чітко виражена у процесі переходу виробничих запасів у незавершене виробництво. На відміну від промислового виробництва, в якому в процесі переходу виробничих запасів у незавершене виробництво, споживна вартість виробничих запасів одразу ж переходить у незавершене виробництво, в сільськогосподарському виробництві (в рослинництві) вона на певний час втрачається. Така ситуація обумовлена специфікою даного виду діяльності. В цьому випадку притримуємося такого твердження: споживна вартість – це здатність товару задовольняти потреби людей. Так, наприклад, зерно посаджене у землю в результаті впливу хімічних та біологічних процесів на даний час не має для людей будь-якої цінності. Проте, його цінність можна назвати перспективною. Найвища величина споживної вартості зерна відмічається після завершення збиральних робіт, а найнижча - після його висівання, що графічно зображено на **рис.1**. На протязі часу від посівних робіт до збиральних споживна вартість зерна постійно змінюється в сторону збільшення. Виходячи з наведеного, автор пропонує споживну вартість виробничих запасів розподілити на два види:



**Рис. 1. Динаміка зміни споживної вартості виробничих запасів, що перейшли у незавершене виробництво (в умовних одиницях).**

- фактичну споживну вартість товару;
- потенційну споживну вартість товару.

Під першою слід розуміти здатність товару задовольняти потреби людей в теперішньому часі. Під другою – здатність товару задовольняти потреби людей в майбутньому після проведення всіх необхідних процесів обробки.

Такий поділ допоможе більш точно визначити ліквідну вартість активів підприємства, яка, як відомо, протягом певного періоду часу не є стабільною і постійно змінюється. Можливість точного визначення ліквідної вартості фондів господарств є необхідною передумовою залучення інвестицій та кредитів у економіку АПК.

Серед економістів існують протиріччя у поглядах на суть одного із зовнішніх факторів, що впливає на оборотні кошти, а саме - фінансів. Слід відзначити, що в сучасній літературі більшість вітчизняних вчених схиляються до думки, що фінанси - це не грошові фонди, а відносини між людьми з приводу їх створення та використання.

В західній економічній літературі фінанси, як правило, трактуються як сукупність методів для максимізації достатку підприємства.

З метою поєднання позитивних сторін обох визначень пропонується наступне визначення фінансів: фінанси – це економічні відносини між людьми з приводу найбільш ефективного використання всіх наявних ресурсів для досягнення максимальної прибутковості за оптимального рівня витрат та мінімального ризику.

В другому розділі – „Аналіз формування та ефективності використання оборотних коштів” здійснено аналіз процесів кругообігу оборотних коштів сільськогосподарських підприємств та впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на їх якісні та кількісні характеристики. Для цього господарства всіх напрямків діяльності були умовно розподілені на три групи в залежності від наявності у них основних засобів:

- група А - наявність основних засобів до 4 млн.грн.;
- група В - наявність основних засобів від 4 - 7 млн.грн.;
- група С - наявність основних засобів більше 7 млн.грн.

Проведений аналіз свідчить про те, що за останні кілька років обсяги оборотних коштів у підприємств сільського господарства постійно зменшуються (див.табл. 1). Така ситуація спосте-

Таблиця 1

**Показники оборотних коштів сільськогосподарських підприємств  
Хмельницької області**

Напрямок діяльності підприємств	Вид підприємства	Роки				
		1996 (%)	1997 (%)	1998 (%)	1999 (%)	2000 (%)
Рослинницько-тваринницький Напрямок	Група А	100	85,4	98,2	95,7	95,4
	Група В	100	96,4	98,3	95,8	96,9
	Група С	100	98,3	94,1	95,8	91,7
Всього по напрямку		100	94,9	98,3	95,7	95,4
Тваринницький напрямок	Група А	100	94,4	91,9	81,0	76,3
Овочівництво	Група С	100	100	89,3	96,4	80,1
Шовківництво	Група А	100	83,5	83,8	60,3	69,8
Всього		100	94,8	97,8	94,7	94,4

рігається у господарств всіх напрямків, в яких проводилося дослідження. Це є наслідком наявності факторів, що негативно впливають на стан оборотних коштів. До таких внутрішніх факторів можна віднести недостатній рівень дотримання технології виробництва, відсутність сучасних технологій виробництва продукції та відповідно незадовільний стан інших факторів виробництва (мотивація та основні фонди). Загальний вплив даних факторів і є однією з причин зменшення обсягів оборотних коштів. Дисертант робить висновок, що найістотнішими негативними зовнішніми факторами, що спричиняють зменшення обсягів оборотних коштів є недосконалий рівень цін на сільськогосподарську продукцію та відсутність дійового фінансово-кредитного механізму, який би забезпечував покриття нестачі грошових ресурсів для господарств.

Так, в порівнянні з 1996 роком, в 2000 році обсяги оборотних коштів у підприємств, що досліджувалися знизилися на 2,9 млн.грн. По рослинницько-тваринницькому напрямку в 1999 році підприємства групи А мають в наявності 9,9% оборотних засобів до загальної вартості оборотних коштів усіх господарств, підприємства групи В – 64%, підприємства групи С – 26,1%. В середньому на одне підприємство групи А припадає 396 тис.грн., підприємство групи В – 822 тис. грн., підприємство групи С – 1765 тис. грн.



Розрахуємо показник співвідношення обсягів основних та оборотних коштів по кожному виду та групі підприємств за 2000 рік. Даний показник можна визначити за формулою:

$$Ps = Ok/Osk * 100 , \quad (1)$$

де  $Ok$  - вартість оборотних коштів в звітному періоді;

$Osk$  – вартість основних фондів у звітному році.

Отже, по підприємствах групи А рослинницько-тваринницького напрямку цей показник склав 12,1%, групи В – 15,5%, групи С – 18,9%, по підприємствах тваринницького напрямку – 8,8%, овочівництва – 4,7%, шовківництва - 13,7%.

Якщо проаналізувати динаміку впливу джерел на формування оборотних коштів (див. табл. 2), то можна помітити, що кредиторська заборгованість сільськогосподарських підприємств

Таблиця 2

**Показники джерел формування оборотних коштів підприємств  
Хмельницької області (1996 – 2000 рр.)**

Види джерел	Роки				
	1996	1997	1998	1999	2000
Кредиторська заборгованість	3,1	3,2	3,9	4,1	4,3
Власні джерела	93,9	94,3	95,6	95,5	95,6
Аванси	1,3	1,2	0,4	0,4	0,1
Кредити банків	1,7	1,3	0,1	0	0
<b>Всього</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

за останні роки збільшується. Це здебільшого стосується заборгованості з платежів до бюджету, боргів постачальницьким організаціям за поставлені товарно-матеріальні цінності та пально-мастильні матеріали, із заробітної плати. Звичайно, під час масового надходження продукції борги частково погашаються, проте у багатьох господарствах Хмельницької області вони нагромаджуються з року в рік, утворюючи картотеку заборгованості сільськогосподарських підприємств. І хоча спостерігається їх зростання, та ефективно ними скористатися підприємства не можуть.

Обсяги власних джерел протягом останніх років неухильно зростають, що є наслідком того, що кількість зовнішніх ресурсів, які спрямовуються на формування оборотних коштів, зменшується. Для підтримання виробничих процесів на сталому рівні потрібна певна кількість факторів виробництва. Якщо зовнішніх факторів не вистачає, то товаровиробники мобілізуються, використовуючи внутрішні, які могли б спрямовуватися на розширення виробничих потужностей.

Аналіз кредитних відносин в сільському господарстві свідчить про наступне. Протягом останніх років обсяги кредитів, що надходять підприємствам АПК, суттєво зменшилися. Госпо-

## 8

дарства залишилися без зовнішніх ресурсів, а це призвело до нівелювання їх сезонних потреб у грошових ресурсах. Попит на кредитні фонди зріс, а пропозиція – зменшилася.

Однією з умов визначення обсягу залучення кредиту у власне виробництво є його платність. На даний момент ця величина формує ситуацію стримування, тобто не стимулює використання кредитних ресурсів у сільському господарстві. Якщо проаналізувати динаміку зміни ставок плати за кредит у сільському господарстві (див. табл. 3), то можна помітити, що їх величина до 2000 року не сягала нижче 40% річних; станом на 01.03.2002 року - близько 28 відсотків.

**Таблиця 3.**

### **Показники зміни ставок плати за кредит.**

<b>РОКИ</b>	<b>Рівень ставки плати за кредит</b>
<b>1992</b>	<b>80-100</b>
<b>1993</b>	<b>240-300</b>
<b>1994</b>	<b>180-250</b>
<b>1995</b>	<b>160-180</b>
<b>1996</b>	<b>60-70</b>
<b>1997</b>	<b>45-60</b>
<b>1998</b>	<b>40-50</b>
<b>1999</b>	<b>40-50</b>
<b>2000</b>	<b>40-50</b>

Такий рівень оплати кредиту в теперішніх умовах, з точки зору сільськогосподарських товаровиробників, не може стимулювати ефективне виробництво, оскільки плата за кредит є надто високою.

На підставі наведених даних зрозуміло, чому більшість з обстежених господарств відмовляються від залучення кредитів у власну діяльність. Тому одним із основних завдань на даному етапі є оптимізація взаємовідносин “банк - підприємство” з метою забезпечення взаємовигідних умов плати за користування кредитом.

Ще одним із факторів, що негативно впливає на можливість поповнення господарствами власних оборотних коштів є відсутність їх чіткого розподілу на власні та залучені. Внаслідок цього ускладнюється контроль кредитора за використанням власних коштів, вкладених у виробництво, та можливістю їх повернення. Це є однією з причин несвоєчасного повернення заборгованості. Неякісне та неавтоматизоване ведення обліку в багатьох господарствах ускладнює процес контролю за рухом активів. Крім того, дане розмежування потрібне підприємству для проведення ефективного аналізу використання власних ресурсів. Без такого поділу господарство не в змозі визначити, яку частину оборотних коштів краще залучати у виробництво в даний момент, а якою скористатися в

інший спосіб. Практично не проводиться видовий аналіз залучення коштів (кредиторська заборгованість, кредити банку та власні кошти) у виробництво, що також часто приз-

## 9

водить до втрат, тому, що всі види оборотних коштів мають різне призначення та різні терміни вивільнення з обороту. На момент повернення кредитів чи погашення кредиторської заборгованості підприємства часто не в змозі виплатити дані кошти, оскільки брак загального контролю призводить до залучення коштів на цілі, що не відповідають меті їх отримання. Це спричиняє значну затримку з погашенням боргів, що в свою чергу призводить до фінансової відповідальності за порушення термінів користування зовнішніми ресурсами.

В третьому розділі – „Шляхи підвищення ефективності формування та використання оборотних коштів” обґрунтовуються напрямки вдосконалення кругообігу оборотних коштів, пропонується прийняття управлінських рішень щодо оптимізації взаємодії даного виду фондів та інших факторів виробництва.

Оборотні кошти у процесі їх використання змінюють свою якісну характеристику. Відомо, що кругообіг оборотних коштів сільськогосподарських підприємств проходить 5 стадій. Вважаємо за необхідне кожен із цих стадій розділити на три етапи:

- етап формування оборотних коштів;
- етап використання оборотних коштів;
- етап переходу одного виду оборотних коштів в інший.

Для того, щоб процес кругообігу оборотних коштів пройшов ефективно, потрібно планувати не тільки його стадії, але й етапи. При цьому, етап формування у часі потрібно проводити якомога ближче до етапу використання. Таким чином з процесу виробництва виключаються прості активи, які призводять до зниження ефективності виробництва. Поетапні дії по нагромадженню та використанню оборотних коштів повинні відбуватися плавно, без зупинок, минаючи виробничу напруженість. Результатом буде ефективність проведення всіх цих етапів як у часовому так і в грошовому виразі. Тож і етап витрачання повинен відбуватися без зупинок, плавно, цілеспрямовано. Третій етап визначає ефективність використання оборотних коштів і безпосередньо характеризується тим, наскільки якісно проведені два попередні. Якщо ефективність підвищується, використання оборотних коштів можна вважати якісним, і навпаки. Перших два етапи можуть бути рівними за величиною, але ефективність використання оборотних коштів полягає в тому, щоб кожна наступна стадія в грошовому виразі була більша від попередньої. Але не навпаки.

Отже, основним завданням підприємства повинна стати оптимізація часу перебування оборотних коштів у кожній фазі кругообігу. Потрібно щоб частина часу, яка скорочується в результаті підвищення ефективності проведення кожного етапу, переходила у час використання грошових ресурсів, які є найбільш ліквідним видом фондів підприємства і за їх допомогою формувати прибуток.

Дану умову автор виражає формулою:

$$T = (T_1 - L) + (Tgr + L) , \quad (2)$$

де  $T$  - загальний час кругообігу оборотних коштів;

T1 - час перебування оборотних коштів в оборотних фондах, готовій продукції та дебіторській заборгованості;

Tgr - час перебування оборотних коштів в грошових ресурсах;

## 10

L - економія часу перебування оборотних коштів в оборотних фондах, готовій продукції та дебіторській заборгованості.

Зауважимо, що дана умова ефективна лише за стабільного фінансового становища та дисциплінованості учасників економічних процесів.

Економію часу пропонується розраховувати за формулою:

$$L = \sum_{n=1}^3 Lvzn + Lnv3 + \left( \sum_{n=1}^3 Lgpn - Lnv3 \right) + Ldz = \sum_{n=1}^3 Lvzn + \sum_{n=1}^3 Lgpn + Ldz \quad , \quad (3)$$

де  $\sum_{n=1}^3 Lvzn$  – економія часу перебування оборотних коштів у виробничих запасах.

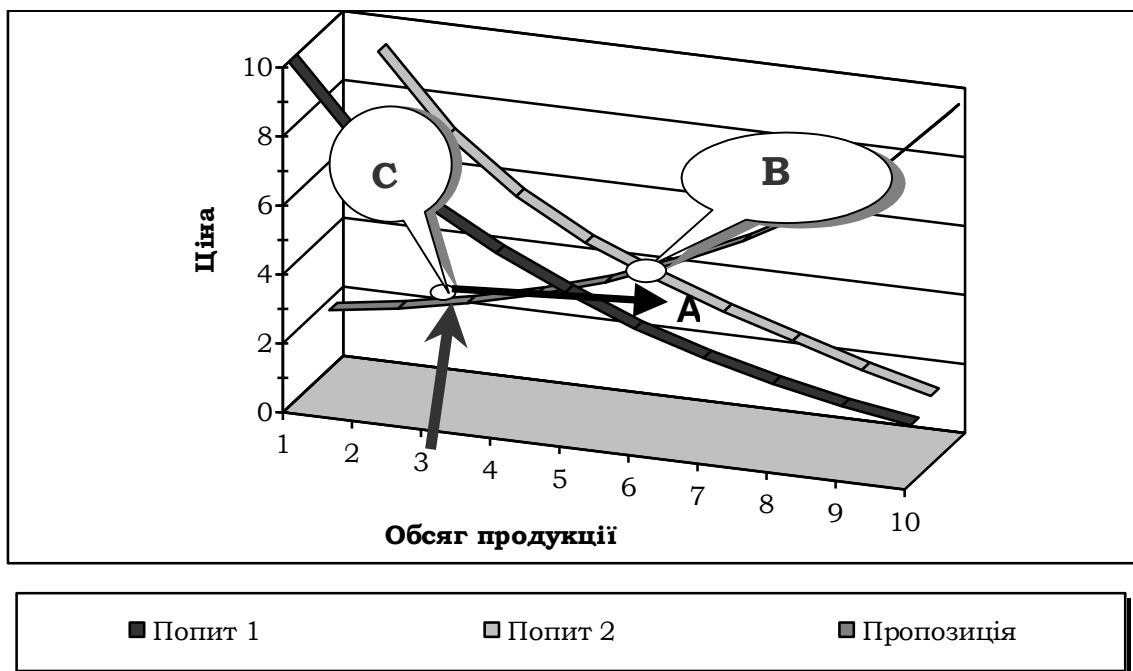
$\sum_{n=1}^3 Lgpn$  – економія часу перебування оборотних коштів у готовій продукції.

$Lnv3$  - економія в часі переходу незавершеного виробництва у готову продукцію.

$Ldz$  – економія часу перебування оборотних коштів у дебіторській заборгованості.

В роботі розроблена модель державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію (див.рис. 2). Задля прискорення оборотності оборотних коштів господарств при наяв-

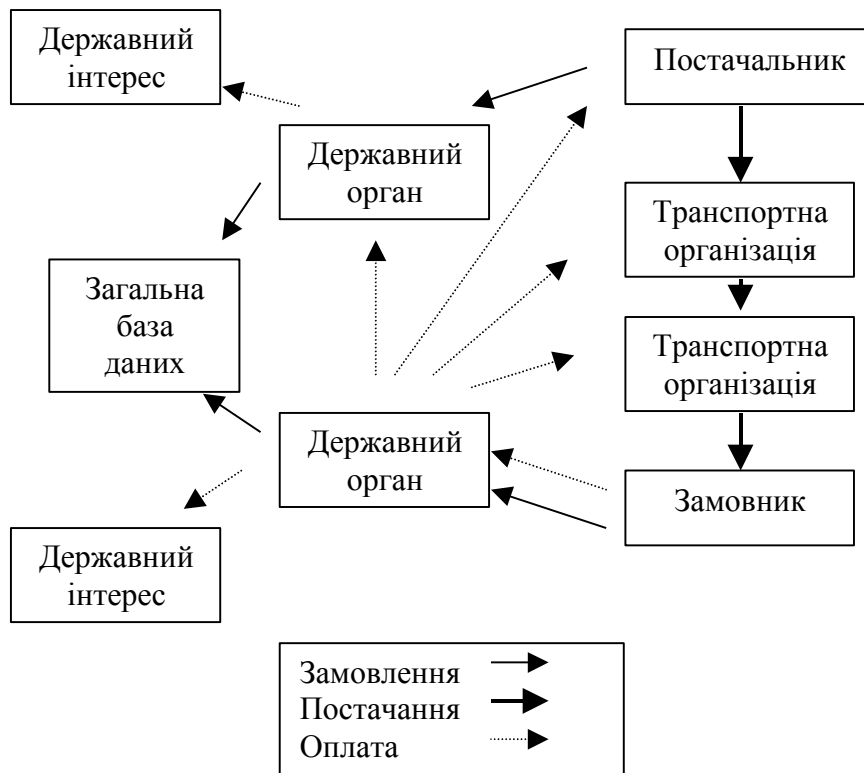
**Рис. 2. Модель державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію**



ності зрівноважених факторів ціноутворення – таких, як попит та пропозиція доцільно знаходити шляхи зменшення внутрішньої пропозиції за рахунок відтоку товарів на зовнішні ринки. Це можливо за рахунок перенаправлення частини державних грошових потоків з метою поєднання процесів реалізації сільськогосподарської продукції та зовнішньої заборгованості держави перед

кредиторами.

У процесі проведеного дослідження дисертант дійшов висновку, що стан оборотних коштів підприємств безпосередньо залежить від своєчасності початку виробничого циклу. Цього можливо досягти за рахунок оптимізації процесу формування виробничих запасів. В роботі запропонована електронна система формування договорів між постачальниками та покупцями виробничих запасів, яка графічно зображена на **рис. 3**.



**Рис. 3. Система забезпечення сільськогосподарських товаровиробників виробничими запасами**

Основним завданням її є зменшення матеріальних затрат в процесі здійснення даних операцій. Вона включає в себе підсистему страхування операцій з постачання, що зменшує ризикованість проведення всього виробничого циклу, а як наслідок, і зменшення втрат ресурсів.

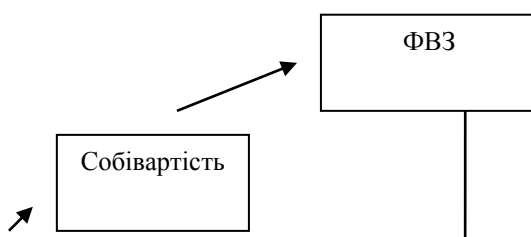
В даній системі основну роль відведено організації, яку названо „Державний орган”. Взагалі, всі її функції можна передати будь-якій підприємницькій установі, що має зацікавленість у постачанні виробничих запасів. Вона, із самого початку, перерозподіляє весь ризик між суб’єктами даних взаємовідносин, що дозволяє збільшити імовірність якісного та вчасного проведення всіх операцій. Слід зазначити, що у випадку настання непередбачених подій, коли договори на постачання можуть бути невиконані, запропонована система може перебрати на себе всі збитки і рівномірно або пропорційно розподілити їх на всіх учасників. В такому випадку жодна з організацій-учасників не підлягатиме жорсткому тиску із сторони, який буде перерозподілений.

Важливим елементом ефективного використання всіх факторів виробництва є відновлення повноцінного кругообігу оборотних коштів, шляхом їх проходження через грошову стадію. Для досягнення такого стану в роботі запропонована модель поетапної ліквідації кредиторської заборгованості сільськогосподарських підприємств (див.рис. 4).

**Рис. 4. Схема погашення заборгованості підприємств  
сільського господарства**

Суть даної моделі полягає у структуруванні кредиторської заборгованості в часі (в роботі пропонується період у 10 років) і віднесення щорічної її частини на затрати виробництва. Слід обумовитися, що в такому випадку частина суми кредиторської заборгованості буде зарахована до валових витрат двічі, проте це дозволить без напруження відновити повноцінний рух ресурсів, і враховуючи рівень заборгованості, не відчутно зменшить суму прибутків господарств з врахуванням цін на їх продукцію.

Внутрішні фактори виробництва впливають на стан оборотних коштів через показник продуктивності. Автором запропонована система підвищення продуктивності землі через формування фонду відновлення земель (ФВЗ) (див.рис.5). Метою даної пропозиції є нагромадження за певний період часу коштів, які могли б направлятися на будь-які цілі, пов'язані з покращанням якості ґрунтів (меліорація, посадка лісосмуг, проведення водоканалів і т.д.). Загальним результатом, на думку автора, повинно стати підвищення врожайності сільськогоспо-



### **Рис. 5. Схема формування фонду відновлення земель**

дарських культур, а відтак, і збільшення обсягів оборотних коштів господарств.

Проведений в роботі аналіз свідчить про нестачу грошових ресурсів у господарств на покриття сезонних потреб. Такі потреби, як правило, покриваються за рахунок кредитів. Оскільки ціна кредитних ресурсів корегується на рівень ризику, то є можливість при зменшенні його величини зменшити плату за кредит. В роботі запропоновано створити модель зменшення розмірів плати за кредитні ресурси, шляхом взаємопов'язання розміру плати за кредит та сум оподаткування кредитних установ у прямо пропорційній формі, аж до приведення нарахувань на ризик до нуля. Така система, на думку автора, може бути запроваджена тільки при суворому дотриманні всіх принципів кредитування і дасть змогу наповнити підприємства АПК необхідною кількістю ресурсів.

### **ВИСНОВКИ**

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у розробці принципів формування та використання оборотних коштів підприємствами сільського господарства. Впровадження у практику розроблених рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності функціонування суб'єктів економічних взаємовідносин. Загальні висновки, одержані в результаті дослідження, зводяться до наступного.

1. Зростання ефективності функціонування підприємств є головним завданням сучасного етапу розвитку економіки нашої країни. Воно можливе тільки у тому випадку, коли підвищиться рівень раціональності використання всіх наявних ресурсів виробництва та сформується стимулюючий напрямок впливу результату взаємодії зовнішніх та внутрішніх факторів. На основі цього обґрунтовано необхідність розробки та застосування нових методів формування та використання оборотних коштів.

### **14**

2. Для поповнення підприємств оборотними коштами за рахунок кредитних фондів та майбутніх інвестицій важливо точно визначати ліквідну вартість активів. Оскільки ринкова вартість фондів підприємства постійно змінюється, доцільно проводити поділ споживної вартості виробничих запасів, що перейшли у незавершене виробництво на два види:

- потенційну споживну вартість товару;
- фактичну споживну вартість товару.

Такий поділ дозволяє більш точно планувати майбутню вартість ресурсів підприємства.



3. Рациональність використання будь-яких факторів виробництва передбачає точне визначення їх суті та методів управління. Це дозволить більш якісно взаємопов'язати наявні ресурси у процесі виробництва та досягти максимально можливої прибутковості за певного рівня затрат та ризику. У роботі запропоновано модифікувати визначення факторів виробництва з врахуванням поняття ефективності.
4. Важливою умовою прибутковості виробництва є своєчасність початку виробничого циклу, яка пов'язана з наявністю достатньої кількості виробничих запасів (палива, мінеральних добрив, запчастин та інше). Автором розроблена електронна система постачання даного виду оборотних коштів господарствам з врахуванням фактору часу. Вона дозволить суб'єктам економічної діяльності знизити ризикованість виробничих операцій.
5. Проведений аналіз діяльності підприємств сільського господарства свідчить про низький рівень ефективності формування та використання оборотних коштів. Такий стан насамперед пов'язаний із наявністю недосконалої фінансової системи в країні. Створена модель оптимізації кругообігу грошових ресурсів направлена на раціоналізацію співвідношення наявності ресурсів у виробничій та обіговій стадії.
6. Плавність виробничого циклу у повній мірі можна вважати синонімом ефективності. Для її досягнення господарства повинні мати джерела наповнення власних оборотних коштів. Особливо це стосується сезонної нестачі у ресурсах, яка може бути покрита за рахунок кредитних фондів. Сучасний стан розвитку економіки потребує збільшення пропозиції кредитних ресурсів на ринку з одночасним забезпеченням фінансових та правових умов кредитування. В роботі запропонована система зниження плати за кредит за рахунок зниження ризикованості позичкових операцій у сільському господарстві.
7. На основі проведеного обстеження господарств автор робить висновок, що основним фактором, який негативно впливає на прибутковість підприємств є недосконалий рівень цін на сільськогосподарську продукцію. Така ситуація обумовлена тим, що у перехідний період держава різко відмовилася від регулювання процесів ціноутворення на ринку, з одного боку. З іншої сторони, наявні ринкові механізми не спроможні створити необхідні пропорції у цінах, які б забезпечували прибутковість більшості суб'єктів економічних взаємовідносин. Запровадження сформованих рекомендацій щодо держаного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію дозволить підняти економіку сільського господарства на більш високий рівень.
8. Збільшення обсягів оборотних коштів можливе у випадку підвищення продуктивності основних фондів. Найважливішим видом із них у сільському господарстві є земля.

## 15

Розроблений механізм постійного підвищення її якісних характеристик дозволить збільшити урожайність сільськогосподарських культур, а відтак і фінансовий стан підприємств АПК.

### СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

**У фахових наукових виданнях:**

- Стефанів Ф.І., Стефанів І.Ф., Державне регулювання формування цін. // Економіка України. Київ: Преса України, 1997. – С. 88 - 91.(0,37 д.а.)
- Рогатинський Р.М., Стефанів І.Ф. Аналіз кредитних відносин в АПК та шляхи їх вдосконалення. //Наукові записки. Тернопіль : Економічна думка, 2001. - Випуск 9. - С.13 -14. (0,12 д.а.)
- Стефанів І.Ф. Оптимізація кругообігу оборотних коштів сільськогосподарських підприємств в часі. //Вісник Тернопільської академії народного господарства. Тернопіль: Економічна думка, 2001, - Випуск 13. – С.108 - 109. (0,11 д.а.)

#### **У інших наукових виданнях:**

- Стефанів І.Ф. Суть функцій фінансів в економічному житті суспільства. // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. – Тернопіль : Економічна думка, 1999, - Випуск 1. – С. 357-358. (0,1 д.а.)
- Стефанів І.Ф. Суть фінансів сільськогосподарських підприємств. // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. – Тернопіль : Економічна думка, 2000, - Випуск 2. – С. 253 - 254. (0,11 д.а.)

### **АНОТАЦІЯ**

Стефанів І.Ф. Підвищення ефективності формування та використання оборотних коштів (на прикладі сільськогосподарських підприємств Хмельницької області). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 - Економіка сільського господарства і АПК. – Тернопільська академія народного господарства, Тернопіль, 2002.

У дисертаційній роботі представлені наукові дослідження, які спрямовані на підвищення ефективності формування та використання оборотних коштів підприємствами сільського господарства. Розроблені методи, які дозволяють уникати необґрунтованих втрат підприємствам АПК. Встановлені залежності між темпами кругообігу оборотних коштів та ефективністю їх використання. Теоретично обґрунтована система заходів щодо підвищення прибутковості діяльності господарств шляхом збільшення рентабельності та за допомогою збільшення попиту на продукцію, що випускається.

Ключові слова: оборотні кошти, виробничий процес, фінансово-кредитний механізм, грошові потоки.

### **АННОТАЦИЯ**

Стефанив И.Ф. Повышение эффективности формирования и использования оборотных средств (на

### **16**

примере сельскохозяйственных предприятий Хмельницкой области). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – Экономика сельского хозяйства и АПК.- Тернопольская академия народного хозяйства, Тернополь, 2002.

В диссертационной работе представлены научные исследования, которые направлены на повышение эффективности формирования и использования оборотных средств предприятий сельского хозяйства. Разработанные методы позволяют избегать необоснованных потерь предприятиями АПК. Установлены зависимости между темпами кругооборота оборотных средств и эффективностью их использования. Теоретически обоснована система мероприятий по повышению

прибыльности деятельности хозяйств путем увеличения рентабельности выпуска продукции и с помощью увеличения спроса на продукцию.

Ключевые слова: оборотные средства, производственный процесс, финансово-кредитный механизм, денежные потоки.

## ANNOTATION

Igor Stefaniv. Increase of efficiency of formation and use of circulation assets (on an example of the agricultural enterprises of Khmelnytskyi area). - Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences on speciality 08.07.02 - Rural economics. - Ternopil Academy of National Economy, Ternopil, 2002.

In thesis the scientific researches are directed on increase of efficiency of formation and use of circulation assets of the enterprises of an agriculture. The developed methods allow avoiding unreasonable losses by the rural enterprises. The dependencies between movement rates of circulation assets and efficiency of their use are established.

The general conclusions received as a result of research are reduced to the following.

During the analysis of a circuit of circulation assets author stressed an attention on its feature in an agricultural production. They are expressed during transition in a work in progress of manufacturing reserves. As against a commercial production, in an agricultural production the consumer cost is lost of manufacturing reserves in a work in progress on definite time.

Outgoing from reduced, writer tenders the consumer cost of manufacturing reserves to arrange on two kinds:

- actual consumer cost of the goods;
- potential consumer cost of the goods.

Under first it is necessary to perceive capacity of the goods to meet the people requirements in the present time. Under second - capacity of the goods to meet the people requirements in the future, after realization of all indispensable processes of processing.

Such segmentation will help to define more precisely the liquid cost of assets of firm. The capability of precise definition of the liquid cost of facilities is by the indispensable reason of engaging of the investments and credits in rural economics.

Among the economists there are inconsistencies in views on essence of one of external factors, which one influences circulation assets, namely - finance. It is necessary to mark that the majority of the

## 17

domestic scientists consider in the modern literature, that the finance is not cash funds, but attitude between the people concerning their creation and usage. In the western economical literature the finance is treated, as a rule, as set of methods for a maximization of welfare of firm.

With the purpose of affiliation of the positive parties of both definitions, writer has offered the definition of the finance with allowance for concepts of efficiency

The circulation assets change the qualitative behavior during their usage. It is known, that the circuit of circulation assets passes five steps. Author tenders each of these stages to section at three stages:

- formation stage of circulation assets;
- using stage of circulation assets;

- stage of transition of one kind of circulation assets in other.

It is necessary to plan not only phases of a circuit, but also stages. Thus, the stage of formation needs to be conducted in time, whenever possible, is closer to an operational stage. Thus, from process of effecting are switched off idle time of assets. The installment operating on accumulation and usage of circulation assets should descend continuously, without stops, passing manufacturing tension. The third stage determines its productivity.

Primary firm goal should become optimization of time stay of circulation assets in each phase of a circuit. It is necessary, that a part of time, which one is reduced as a result of increase of efficiency realization of each stage, passed during usage of money resources. And to form profit with its help.

In a thesis the model of state regulation of the prices on agricultural production is designed. Radium acceleration of a revolution of circulation assets it is expedient to find paths of reduction of the internal proposal at the expense of outflow of the goods on external markets. It is possible at the expense of a redirection of a part of state money flows with the purpose of affiliation of processes of implementation of agricultural production and external indebtedness of the state before the creditors.

In this work the electronic system of formation of the agreements between the suppliers and buyers of manufacturing reserves is offered. Its main task is a reduction of material inputs during implementation of the data of operations. It includes the subsystem of insurance of operations on supply, which one reduces risk of realization of all production sequence.

The agriculture of Ukraine requires the huge investments to generate such system. These investments should go on formation of necessary quantity of electronic systems (computers, communications etc.)

The relevant member of an effective utilization of all factors of effecting is recovery of a valuable circuit of circulation assets. In a thesis was offered model of installment liquidation of accounts payable of agricultural firms for achievement of such condition. Usage of this model is directed on achievement of a valuable circuit of current assets.

The money resources are the most liquid kind of assets. Their usage is by the reason of increase of production efficiency. Therefore, the increase of time of usage of money resources is by the reason of increase of profitability.

The internal factors of effecting influence a condition of circulation assets through a parameter of productivity. Author has offered a system of a raising the productivity of ground through formation of fund recovery of grounds. The peak efficiency of production is reached only then, when the maximum recoil of each factor of effecting in process of their interplay is reshaped. The increase of productivity of

## 18

ground means is by the reason of increase of firm's current assets.

The model of reduction of the sizes of plate for credit resources is offered. Such system, in opinion of the writer, can be inserted only at severe observance of all principles of crediting. It will enable to charge rural firms with indispensable quantity of resources.

The dissertation consists of introduction, three parts, conclusion and proposal, list of used reference, appendixes. The amount of the thesis main text is 192 pages of typewritten text. There are 27 tables, 6 pictures, 6 appendices in the thesis. The reference list contains 185 titles.

**Key words:** circulation assets, production, finance, credit, money flows.

